

A HÁZASSÁG FELBONTÁSÁNAK LEHETSÉGES FÓRUMAI

POSSIBLE FORUMS FOR DIVORCE

Nagy Andrea* – Mihók Boglárka**

Absztrakt

Európa szerte egyre több házaspár dönt úgy, hogy a házasságát felbontatja. A válások számának növekedésével felmerült az igény arra, hogy a házasság felbontása iránti eljárás gyorsabb és egyszerűbb legyen. Az ismertett nemzetközi modelleket áttekintve megállapítható, hogy azok a házastársak, akik közös megegyezéssel kívánják megszüntetni a házassági köteleküket ezt közjegyzői eljárás keretében megtehetik. A gyorsaság és egyszerűség miatt is egyre többen választják ezt az utat. Tanulmányunkban ennek magyarországi bevezetésének lehetséges elemét vizsgáljuk.

Kulcsszavak: házasság felbontása, bíróság, közjegyző, peres eljárás, nemperes eljárás, közös kérelem

Abstract

Across Europe, more and more couples are deciding to dissolve their marriages. With the increase in the number of divorces, there has been a demand for the divorce procedure to be faster and simpler. Reviewing the international models described, it can be stated that those spouses who wish to terminate their marriage by mutual agreement can do so through a notary procedure. More and more people are choosing this path because of its speed and simplicity. In our study, we examine the possible elements of its introduction in Hungary.

Keywords: divorce, court, notary, civil procedure, non-litigation procedure, joint request

Bevezetés

A házasság felbontásának kiemelkedő társadalmi jelentősége van, amelyet a jogalkotó, a jogalkalmazók, valamint a jogtudomány sem hagyhat figyelmen kívül. Megállapítható, hogy a házasság felbontásának kiemelkedő társadalmi jelentősége van, amelyet a jogalkotó, a jogalkalmazók, valamint a jogtudomány sem hagyhat figyelmen kívül.

Megkülönböztetett szerepe egyrészt a házassági perek egyéb perek közötti nagy számaránya, másrészt szabályozásának a tárgya adja, tekintettel arra, hogy a házassági jog a peres feleket – és gyermekeiket – érintő legbensőbb viszonyokat szabályozza.

Amikor egy házasság zátonyra fut, nem feltétlenül közvetlenül a bírósághoz vezet az út. Közvetítő segíthet a viták megoldásában segítve a párt abban, hogy kölcsönösen elfogadható

* Dr. Cserbáné Dr. Nagy Andrea PhD, egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet, Polgári Eljárásjogi Tanszék, andrea.cserbane.nagy@uni-miskolc.hu

** Mihók Boglárka, ötdéves, nappali tagozatos joghallgató, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, bogimihok55@gmail.com

megoldásokat találjanak olyan kérdésekben, mint a vagyonszerzés, szülői felügyelet. A járulékos kérdések vonatkozásában a felek peren kívül, akár egyes közjegyzői nemperes eljárásokat igénybe véve is rendezhetik vitás ügyeiket.

Fontos megjegyezni, hogy ezen alternatíváknak a hatékonysága a kapcsolaton belüli konkrét kérdésektől és a partnerek együttműködési hajlandóságától függ.

Jelenleg hazánkban a házasság felbontására kizárólag a bíróság jogosult. Arra a kérdésre keressük a választ, hogy milyen lehetőség lenne erre nem peres úton. Napjainkban a házasság felbontása még mindig gyakori, de ezen perek száma csökkenthető lehetne. A bíróság tehermentesítése és költséghatékonyság érdekében a házasság felbontása az érintettek választása alapján történhetne közjegyző előtt.

1. Uniós szabályozás az alternatív bontási eljárásokban

Az Európai Unió több tagállama lehetővé teszi a házasság felbontását, ha a házastársak közös megegyezésre jutnak, és ebben az esetben elkerülhető a bírósági út.¹ 2005-ben lépett hatályba a családjogi jogviszonyok két nagy területén, a házassági és a szülői felelősséget érintő ügyekben irányadó, a Tanács „2201/2003/EK rendelete a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről” (továbbiakban: Brüsszel IIa rendelet). A Brüsszel IIa rendelet átdolgozását követően 2019. június 25-én a Tanács elfogadta az „(EU) 2019/1111 rendeletet a házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről” (továbbiakban: Brüsszel IIb rendelet vagy Rendelet), amely 2022. augusztus 1-jén lépett hatályba. Fontos változásokat hozott a szülői felelősséget érintő ügyekben, valamint szigorította az ezzel kapcsolatos normákat és általános kötelezettségként írja elő a tagországoknak, hogy az ítélőképességük birtokában lévő gyermekek számára biztosítaniuk kell a valós és tényleges vélemény-nyilvánítás lehetőségét, amelyet a kölcsönös elismerés elvével kombinál. Pozitívuma, hogy beintegrálja az 1980. évi hágai gyermekelviteli egyezmény rendelkezéseit.²

A tagállamoknak a házasság intézményét érintő eltérő felfogása miatt a Rendelet minimális változtatással fenntartotta a Brüsszel IIa rendelet II. fejezetének, a házasság felbontására, a különválásra és a házasság érvénytelenítésére vonatkozó rendelkezéseit.³ Elmaradt a házastársak megállapodásának lehetővé tétele a házasságuk felbontására joghatósággal rendelkező bíróságról, azaz a joghatóság kikötésének biztosítása.⁴

1.1. A bíróságon kívüli házasság felbontásokkal kapcsolatos jogalkalmazási kérdések

Az Unió tagállamainak többségében a magyar szabályozáshoz (Ptk. 4:21. § (1) bekezdés) hasonlóan a házasságot csak bíróság bonthatja fel, tehát „a bírósági útnak nincs alternatívája.”⁵

¹ WOPERA Zsuzsa: Az uniós jog válaszai a nemzetközi párok házasság felbontását érintő aktuális kérdésekre In: Miskolci Jogi Szemle 17. évfolyam (2022) 1. szám, 51.

² A Gyermekek Jogellenes Külföldre Vitelének Polgári Jogi Vonatkozásairól szóló, Hágában az 1980. évi október napján kelt szerződés.

³ WOPERA Zsuzsa: Az uniós jog válaszai a nemzetközi párok házasság felbontását érintő aktuális kérdésekre In: Miskolci Jogi Szemle 17. évfolyam (2022) 1. szám, 52.

⁴ Alegria BORRÁS: What about the matrimonial matters? In: Recasting the Brussels IIa Regulation, Workshop 8 November 2016. European Commission, Directorate-General for Internal Policies, 75.

⁵ WOPERA Zsuzsa: Az uniós jog válaszai a nemzetközi párok házasság felbontását érintő aktuális kérdésekre In: Miskolci Jogi Szemle 17. évfolyam (2022) 1. szám, 54.

Az utóbbi években Az Európai Unió több tagállamában a házastársak jogosultak arra, hogy a házasságuk felbontását bíróságon kívül kérjék, akár közjegyző vagy más fórum előtt. A házasság felbontása nem bírósági határozat, hanem más jogi aktus révén történik. Mindazonáltal a legtöbb tagállamban az állami hatóságok általában részt vesznek a privát felbontási eljárásokban. Ennek lehet az oka, hogy a házasság felbontására vonatkozó megállapodást csak a hatóság előtt lehet megkötni, vagy azért, mert a hatóságnak szüksége van az eljárás hivatalos regisztrálására.⁶

Az egyes tagállami megoldások jelentősen különböznek. Például a közjegyző ugyanúgy vizsgálja a joghatóságának fennállását a Brüsszel IIa rendelet alapján és ez alapján hoz határozatot, míg más országokban mindössze nyilvántartásba-vételi funkciója van az adott hatóságnak a házasság felbontása tekintetében. A Brüsszel IIa rendelet 1. cikk (1) bekezdés a) pontjának és 2. cikk 1., 3 és 4. alapján „*a házasság felbontásával kapcsolatos ügyekben hozott határozat fogalma a házasság felbontására vonatkozó valamennyi olyan határozatra – annak elnevezésétől függetlenül – kiterjed, amelyet a joghatósággal rendelkező tagállam valamely hatósága hoz.*” Ez alapján a Rendelet hatálya kiterjedhet mind bírósági, mind peren kívüli eljárás végén hozott határozatokra is.⁷ „*Az egyik tagállamban a házasság felbontására hatáskörrel rendelkező, bíróságon kívüli hatóságok által meghozott határozatot a többi tagállamban külön eljárás nélkül el kell ismerni.*”⁸ A Rendelet kizárólag a bíróság vagy hatóság, illetve a felügyelete alá tartozó szerv által kimondott házasságbontrásra vonatkozik, kizárja a magánúton történő bontást. A hatóságnak meg kell vizsgálnia, hogy a házasság felbontásának feltételei fennállnak-e, a felek megegyezése valódi és érvényes-e.

A Brüsszel IIb rendelet alapján határozatként kell elismerni minden olyan megállapodást, melyet a „*bíróság vagy bíróságon kívüli hatóság a nemzeti jogszabályoknak és eljárásoknak megfelelően lefolytatott, érdemi vizsgálatot követően*” jóváhagyott.⁹ „*Az eredeti eljárás helye szerinti tagállamban kötelező joghatással bíró más házasságfelbontási*” megállapodást közokiratként vagy megállapodásként kell elismerni.¹⁰

A külföldi példák azt mutatják, hogy egyre több országban előtérbe kerül a házasság közös megegyezéssel történő felbontása egyéb úton, így közjegyző előtti eljárásban. A továbbiakban jelen dolgozatban bemutatom az egyes tagállamok: Olaszország, Portugália, Spanyolország, Románia, Franciaország, Lettország, Észtország és Brazília főbb jogi szabályozását.

2. A bíróságon kívüli házasság felbontásokkal kapcsolatos jogalkalmazási kérdések

Olaszországban 2014-től „*két alternatív lehetőséget biztosít a bírósági út elkerülésére.*” Azoknak a házaspároknak, „*akik közös megegyezéssel kívánnak különválni, házasságukat*” felbontani, lehetőségük van „*ügyvédi közreműködéssel tárgyalási megállapodást*” kötni (*convenzione di negoziazione assistita*). Abban az esetben is élhetnek ezzel a lehetőséggel, „*ha gyermekeik kiskorúak, vagy már nagykorúak, de súlyos fogyatékkal rendelkeznek vagy anyagilag nem függetlenek.*”¹¹ *Ha a házastársaknak sem kiskorú, sem pedig cselekvőképtelen, súlyos fogyatékkal élő vagy eltartott nagykorú gyermekük nincs az anyakönyvvezető előtt olyan*

⁶ WOPERA Zsuzsa: Az uniós jog válaszai a nemzetközi párok házasság felbontását érintő aktuális kérdésekre In: Miskolci Jogi Szemle 17. évfolyam (2022) 1. szám, 54.

⁷ WOPERA Zsuzsa: Az uniós jog válaszai a nemzetközi párok házasság felbontását érintő aktuális kérdésekre In: Miskolci Jogi Szemle 17. évfolyam (2022) 1. szám, 54.

⁸ Brüsszel IIa rendelet 21. cikk

⁹ Brüsszel IIb rendelet 30. cikk

¹⁰ Brüsszel IIb rendelet 65. cikk

¹¹ Decreto legge 12 settembre 2014 n. 132. 2. § és 6. §

megállapodást köthetnek, amely megerősíti különválásukat, házasságuk felbontását vagy házasságuk polgári jogi joghatásainak megszüntetését illetve különválásuk vagy házasság felbontásuk feltételeinek módosítását.”¹² Az anyakönyvvezető jogszabály által létrehozott hatóság, amely az olasz jog értelmében hatáskörrel rendelkezik arra vonatkozóan, hogy jogilag kötelező erővel kimondja a házasság felbontását, azáltal hogy a házastársak által megfogalmazott, a házasság felbontására vonatkozó megállapodást - a jogszabályi feltételek fennállásának vizsgálatát követően – írásbeli formában okiratba foglalja.¹³

Portugáliában „a statisztikák szerint a házasságok 68,7 %-át közös megegyezéssel bíróságon kívül a Conservatória do Registo Civil hatóság előtt bontják fel.”¹⁴

Spanyolországban „a jogalkotó a bíróságok tehermentesítésére, valamint az eljárás gyorsítása érdekében a 2015. július 23-án hatályba lépett, 15/2015. évi „nem peres eljárásokról” szóló törvény segítségével vezette be a bírósági eljárások mellett alternatív megoldásként igénybe vehető közös megegyezésen alapuló közjegyző előtti házasság felbontást. A hatáskör megosztott az igazságügyi igazgatás jogászaival. A közjegyzőnek csak akkor van hatásköre, ha a házastársak mindketten cselekvőképességgel rendelkeznek, a kötelék megszakítását közös megegyezés alapján kérik, a járulékos kérdésekben megállapodtak valamint nem rendelkeznek kiskorú vagy cselekvőképességében korlátozott nagykorú gyermekkel.¹⁶ A spanyol jogszabályok figyelembe veszik azon nagy és nagykorúságot szerzett kiskorú gyerekek akaratát.¹⁷ A spanyol Polgári Törvénykönyv (Código Civil) valamint a közjegyzői törvény értelmében a házasság megkötésétől számított három hónap elteltével¹⁸ bármelyik házastárs házasságfelbontási kérelmet terjeszthet elő az utolsó közös lakóhely vagy bármelyik házastárs lakóhelye vagy tartózkodási helye szerinti illetékes közjegyzőhöz.¹⁹ A közjegyző a kérelem beérkezésétől számított három napon belül idézi a feleket, akiknek közösen, személyesen kell megjelenniük és nyilatkozatot tenniük. Jogi képviselők aktív részvétele kötelező. Rögzítik a házasság megszűnésének joghatásait pl. közös szülői felügyelet alatt álló gyermek nevelése, szülői felügyelet gyakorlása, közös lakás használatának rendezése, házastársi vagyoni rendszer megszüntetése, házastársi tartás kérdése stb. A házasság felbontása közjegyzői ügyleti okiratba foglaltn történik, mely konstitutív hatályú: a jogkövetkezmények a közokiratba foglalással állnak be, az okirat másolatát a polgárok adatait rögzítő nyilvántartás is megkapja.²⁰

Romániában a bíróságon kívül történő házasság felbontás jogintézménye a „2009-ben elfogadott 287/2009. számú Polgári Törvénykönyv (Codul Civil), valamint a 202/2010. az egyes eljárások gyorsításának megoldásáról szóló törvény útján került bevezetésre.” A bírósági eljárás mellett párhuzamosan biztosította a közjegyző, illetve anyakönyvi hivatal képviselője előtti eljárást.²¹ Kérelmüket előterjeszthetik közösen és személyesen vagy meghatalmazott útján a házasságkötés helye szerint, vagy az utolsó közös lakóhely szerint illetékes

¹² Decreto legge 12 settembre 2014 n. 132. 12. §

¹³ WOPERA Zsuzsa: Az uniós jog válaszai a nemzetközi párok házasság felbontását érintő aktuális kérdésekre In: Miskolci Jogi Szemle 17. évfolyam (2022) 1. szám, 55.

¹⁴ <https://www.expatica.com/pt/living/love/getting-a-divorce-in-portugal-1174558/#overview> (2023. 10. 19.)

¹⁵ Código Civil Decreto-Lei n 47344 86. és 81. cikk ld. részletesen WOPERA Zsuzsa: Az uniós jog válaszai a nemzetközi párok házasság felbontását érintő aktuális kérdésekre In: Miskolci Jogi Szemle 17. évfolyam (2022) 1. szám, 54.)

¹⁶ Código Civil Decreto-Lei n 47344 86. és 81. cikk

¹⁷ JUHÁSZ Gábor: A házasság felbontása közjegyző előtt Spanyolországban és egyes latin-amerikai országokban Közjegyzők közlönye 2018/6., 28–34.

¹⁸ Código Civil 82. cikk

¹⁹ Spanyol Közjegyzői törvény 54. cikk

²⁰ JUHÁSZ i.m. 28–34.

²¹ Codul Civil 375. § – 376. §

anyakönyvvezetőnél, vagy közjegyzőnél, ha nem rendelkeznek közös kiskorú gyermekkel. Ha a házastársaknak nincs kiskorú gyermekük a közjegyző a felek cselekvőképességét, szabad és befolyásmentes akarat-elhatározását, valamint a járulékos kérdésekben történő megállapodást vizsgálja.²²

A közös megegyezésen alapuló váláshoz nem elegendő a felek szabad és befolyásmentes szándéka, hanem a jogszabály által kötelezően előírt feltételekben is meg kell állapodniuk. A közjegyző előtti eljárás általános feltétele a felek közös szándéka, amely kiterjed a házasság felbontására és az ahhoz kapcsolódó kérdésekben való megegyezésre. Az eljárás további feltételeit az határozza meg, hogy a feleknek van-e közös kiskorú gyermeke. Abban az esetben, ha a feleknek nincs közös kiskorú gyermeke a közjegyző előtti eljárás feltétele, hogy a felek rendelkezzenek cselekvőképességgel, a felek szándéka szabad és befolyásmentes legyen, valamint a házastársak egyezzenek meg a házasság felbontását követően viselt családi nevük tekintetében.

Kiskorú gyermek esetében a közjegyző előtti eljárás speciális feltétele, hogy a házastársak kifejezetten megegyezzenek az alábbi feltételek mindegyikében mindkét szülő szülői felügyeleti joga gyakorlásának módjáról, a gyermekek válás utáni lakóhelyéről, a különélő szülő mindegyik gyerekkel történő kapcsolattartásának módjáról, a gyermektartás költségeinek viseléséről (nevelés, taníttatás, oktatás és szakmai felkészítés során felmerülő költségek).²³

Kiskorú gyermek esetén a kiskorút érintő járulékos kérdésekben történő megállapodást meg kell kötnie a feleknek.²⁴ „A kérelem benyújtását követően a közjegyző a vonatkozó nyilvántartásból adatot igényelve meggyőződik arról, hogy a feleknek nincs egyidejűleg folyamatban lévő másik bontási eljárásuk. Ezt követően 30 napos „meggondolási időt” biztosítanak a felek számára, mely nem mellőzhető és nem csökkenthető.²⁵ A közjegyző előtt kizárólag személyesen ismételt meg kell jelenjenek. „Az eljárás eredményeképpen a közjegyző a kérelmet elfogadja vagy elutasítja.” A közjegyző megállapítja, hogy a felek akaratuk szabad és befolyástól mentes, nyilatkozataik a jogszabálynak megfelelőek, dönt a kérelem elfogadásáról és kibocsátja a bontási bizonyítványt. Az elutasítás ellen nincs igénybe vehető jogorvoslat, de a felek bírósághoz fordulhatnak.

Franciaországban az „igazságszolgáltatás korszerűsítéséről szóló, 2016. november 18-i törvény”²⁶ 2017. január 1-jétől teszi lehetővé a házasság megegyezéssel történő felbontását. A jogi képviselővel eljáró felek közösen kérik a házasság felbontását, 15 napos gondolkodási időt kapnak. Végrehajtható házasság-felbontási egyezséget kötnek, melyet közjegyző vesz nyilvántartásba. Mindkét felet külön ügyvéd képviseli a megállapodás elkészítésénél. Közokiratba foglalják az ingatlan-nyilvántartás szerinti vagyont. A közjegyző kiadja az igazolást, hogy az anyakönyvi nyilvántartásba bejegyezzék a házasság felbontását. Egyszerűsített eljárásra csak akkor van lehetőség, ha az ítéltől birtokában lévő kiskorú gyermek a bíróság előtti meghallgatás jogával nem kíván élni. Ha „a gyermek a meghallgatását

²² KÁRÁNDY Boglárka: Házasság felbontása közjegyző előtt a román jogban, *Közjegyzők Közlönye* 2020/1. szám, 79.

²³ KÁRÁNDY Boglárka: Házasság felbontása közjegyző előtt a román jogban, *Közjegyzők Közlönye* 2020/1. szám, 78.

²⁴ DANIELA, Negrila: Divortul prin procedura notariala Studii teoretice și practice, Bukaresti, Universul Juridic, 2014, 60–61.

²⁵ Codul Civil 376. § (1) bekezdés

²⁶ Loi n 2016-1547 du 18 novembre 2016 de modernisation de la justice du XXIe siècle, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000033418805> (2024. 10. 19)

*kéri a Polgári Törvénykönyv 388-I. cikkének megfelelően a bíróság hoz határozatot.*²⁷ Franciaország esetében a közjegyző és az ügyfél közötti kommunikáció a Legfelsőbb Közjegyzői Tanács (CSN) által kifejlesztett belső rendszeren keresztül, webkamerás kapcsolattartás útján zajlik. Az okiratot elolvasás után elektronikusan aláírják és ezt követően a Francia Közjegyzők Központi Elektronikus Levéltárába kerül, 75 évig megőrzésre.²⁸

Lettországbán is felbonthatja a házasságot -a felek közös kérelmére- a közjegyző, ha nincs *”közös kiskorú gyermekük vagy közös vagyonuk.”* Ellenkező esetben *„írásban”* meg kell állapodniuk *„a közös kiskorú gyermekük felügyeletéről, a kapcsolattartásról, a gyermek tartásáról és a közös vagyon megosztásáról. Az eljárás a felek által közösen aláírt és a közjegyzőhöz benyújtott kérelemmel indul, melyben egyezően kérik a házasság felbontását. A kérelemhez csatolják a házassági anyakönyvi kivonat hitelesített példányát és a járulékos kérdésekben létrejött megállapodást. Az eljárásra a felek által választott bármely közjegyző illetékes. Az eljárás végén a közjegyző a házasság felbontásáról szóló igazolást ad ki.”*²⁹

2018. július 1. óta lehetőség van elektronikusan közjegyzői távokirat készítésére az ún. Digi Notar³⁰ rendszernek köszönhetően. Lehetővé teszi a bontási eljárás digitális úton történő lefolytatását.

Észtországban is *„csak a házastársak egyetértése esetén mondhatja ki az anyakönyvi hivatal vagy a közjegyző a házasság felbontását.”* A *„házassági vagyoni szerződés,”* valamint a vagyonmegosztási *„megállapodás okiratba foglalására az anyakönyvi hivatalokban nem nyílt lehetőség, a közjegyzők rendelkeznek kizárólagos hatáskörrel.”* Az új családjogi törvény a közjegyzők részére hatáskört biztosított a házasságok megkötésére és felbontására is. A *„közjegyző a házasságot a felek közös kérelme alapján bonthatja fel.”* A kérelem benyújtását követően a közjegyző *„kísérletet tesz a felek békítésére és segíti őket vagyoni ügyekben.”* A békítés időszaka egytől három hónapig terjed. Ezt követően a felek aláírják a válási okiratot, melynek tényét a közjegyző rögzíti az elektronikus nyilvántartó rendszerben.³¹

2020. februárjától indult az ún. e-Notary Self-Service Portal,³² azaz a „Közjegyzői Önkiszolgáló Portál”, melyen keresztül házassági-, illetve válási kérelmek benyújtására is van lehetőség. Az elmúlt két évtized során a technológiai fejlesztések egyre több tagállamban tették lehetővé a digitális állami berendezkedést. A közjegyzők közhatalmi jogkörrel rendelkeznek, ezért a digitális állami rendszerekhez történő kapcsolódásuk szükségszerű, a társadalom és a gazdaság szereplőinek oldaláról tapasztalható gyors megoldások iránti igény kielégítése érdekében.

²⁷ <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000033418805> (2024. 10. 19.) ld. részletesebben WOPERA Zsuzsa: Az uniós jog válaszai a nemzetközi párok házasság felbontását érintő aktuális kérdésekre In: Miskolci Jogi Szemle 17. évfolyam (2022) 1. szám, 54.)

²⁸ SAJBEN Tamás: Digitális közjegyzői megoldások az Európai Unióban – néhány tagállam példáján keresztül, Közjegyzők Közlönye 2020/2, 15–16.

²⁹ https://e-justice.europa.eu/content_divorce-45-lv-en.do?member=1

³⁰ SAJBEN Tamás: Digitális közjegyzői megoldások az Európai Unióban – néhány tagállam példáján keresztül, Közjegyzők Közlönye 2020/2, 12–13.

³¹ PRIIDU Parna: A házasság megszüntetése közjegyző előtt Észtországban. 2017. november 18. napján, a 29. Közép-európai Közjegyzői Kollokviumon elhangzott előadás, https://mokk.hu/kollokvium/eloadas_anyagok_2017.html

³² SAJBEN Tamás: Digitális közjegyzői megoldások az Európai Unióban – néhány tagállam példáján keresztül, KK 2020/2, 10–11.

3. Házasság felbontásával kapcsolatos jogalkalmazási kérdések Magyarországon

3.1. A bíróságok szerepe a házassági bontóperekben

Hazánkban a házasság felbontása iránti eljárás hagyományosan polgári bírósági hatáskörbe tartozik. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a házasság felbontásának törvényes szabályok között tartása az Alkotmány által a család védelmére előírt feladat, melynek eszköze a bírói út.³³ Az Európai Családjogi Bizottság 2001-ben alakult független szervezet, mely tisztán tudományos kezdeményezésen alapul. Fő célja az Európai Családjogi Elvek kidolgozása, az európai családjog harmonizációjának előmozdítása. Elsőként a bontásra és a volt házastársak közti tartásra vonatkozó elvekkel foglalkozott.³⁴ Az elvek kitérnek rá, hogy akár bíróság akár igazgatási szerv felbonthatja a házasságot.³⁵ A házasság felbontására tehát két modellt rögzít: a bírósági út, (állami bíróságok) és az adminisztratív út (állami hatósági feladatot ellátó szervek).

3.2. A bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetése, mint első lépés

Az európai országokban eltérően szabályozott kérdés, hogy a házassággal azonos vagy külön intézmény az azonos neműek házassága. Hazánkban az azonos nemű párok házasságkötésének gátja az Alaptörvény. Az Alkotmánybíróság 14/1995. (III. 13.) AB határozatban elutasította az indítványt, mely az azonos neműek házasságkötésének lehetővé tételére irányult: „A házasság intézménye kultúránkban és jogunkban is, hagyományosan férfi és nő életközössége.”³⁶ A jogalkotó a bejegyzett élettársi kapcsolat intézményét biztosítja az azonos nemű partnerek részére.³⁷ A bejegyzett élettársi kapcsolat a közjegyző előtt (vita esetén a bíróság előtt) házasság felbontásával azonos módon szüntethető meg. A továbbiakban a bíróságon kívüli házasság felbontásokban, a közjegyző lehetséges szerepét vizsgálom.

4. Közjegyzői eljárás lehetőségei a házasság felbontásában

A közjegyző az állam igazságszolgáltató tevékenység részeként jogszolgáltató tevékenységet végeznek³⁸, tevékenységük során közhatalmat gyakorolnak³⁹, valamennyi hatáskörük nemperes eljárás. A közjegyzői tevékenység célja egyértelműen a jogviták megelőzése és / vagy elkerülése, ezáltal pedig a bíróságok munkaterhének csökkentése.⁴⁰ Magyarországon a közjegyzőnek minden hatásköre a bíróságtól átvett hatáskör⁴¹

A közjegyzői tevékenységek között egyik fontos nemperes eljárás az élettársi kapcsolat fennállását rögzítő közös jognyilatkozat nyilvántartásba vétele. Az Élettársi Nyilatkozatok

³³ AB határozat: 995/B/1990.

³⁴ Katharina Boele-Woelki: Unifying and Harmonizing Substantive Law and the Role of Conflict of Laws, Leiden, 2010, 80.

³⁵ SZEIBERT: A házasság Európában, 114.

³⁶ Alkotmánybíróság 14/1995. (III.13.) AB határozat

³⁷ 2009. évi XXIX. törvény

³⁸ A közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény 1 § (4) bek. ld. bővebben: TÓTH Ádám (2013): A közjegyzői nemperes eljárások. Alapvetés. In: VARGA István (szerk.): A polgári nemperes eljárások joga. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 698–699.

³⁹ ld. bővebben PACZOLAY Péter: „A közjegyzők és a közhatalom” című előadását (megjelent: Közjegyzők Közlönye 2013/1. szám, 4–15.)

⁴⁰ PULINKA Mihály – TÓTH Ádám: A közjegyzők, mint a jogbiztonság belgái. A közjegyzők „szerepe” a devizahitelezésben In: Acta Humana 2017/4. szám, 86.

⁴¹ PARTI Tamás – SZÉCSÉNYI-NAGY Kristóf – SZÓCS Tibor (2014): Végrehajtási záradék kiállítása fogyasztóval szemben – egy előzetes döntéshozatali kérelem margójára. Magyar Jog 61. évf. 7–8. sz., 407–416., 408.

Nyilvántartásának Rendszerébe (továbbiakban: ÉNYNYR) rendszer) történő bejegyzéshez képest költségkímélőbb megoldás, amennyiben az élettársak közjegyzői okiratba foglaltan kinyilatkoztatják, hogy egymással élettársi kapcsolatban élnek. Az élettársi kapcsolat e két fenti formája mellett fontos megemlíteni a bejegyzett élettársi kapcsolatot is.⁴²

„Bejegyzett élettársi kapcsolat akkor jön létre, ha az anyakönyvvezető előtt nyilatkoznak, hogy nincs törvényes akadálya, majd együttesen jelenlévő két, tizennyolcadik életévét betöltött, azonos nemű személy személyesen, nyilvánosan két tanú jelenlétében kijelenti, hogy egymással bejegyzett élettársi kapcsolatot kíván létesíteni.”⁴³ Az anyakönyvvezető a kijelentés megtörténte után a bejegyzett élettársi kapcsolatot az anyakönyvbe bejegyzi. A házasságra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, Az emberi reprodukcióra irányuló, külön törvény szerinti eljárásoknak a házastársakra vonatkozó rendelkezései a bejegyzett élettársakra nem alkalmazhatók. „A bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnik az egyik bejegyzett élettárs halálával, bírósági felbontással vagy közjegyző általi megszüntetéssel. A bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnésére a házasság megszűnésére vonatkozó rendelkezéseket alkalmazni kell. A felek közös megegyezése alapján a közjegyző nemperes eljárásban szünteti meg.”⁴⁴

A közjegyzői tevékenység mára rendkívül széles spektrumú és aktív jogalkalmazói szerepkört jelent. Ennek szerves részt képezi a családjogi tárgyú személyi státust és vagyoni kérdéseket érintő jognyilatkozatok köziratba foglalása, az ehhez kapcsolódó nyilvántartások vezetése, és a felek tájékoztatása a konkrét ügyekben.⁴⁵

Bár a hazai bontójogi szabályozás szerint a házasság felbontása kizárólag bírósági hatáskörbe tartozik, a hazai jogalkotók körében felvetődött és ma is kérdés a házasság felbontásának közjegyző előtti bevezetése.

Már a Polgári Törvénykönyv kodifikációja során megszületett, de hatályba nem lépett Ptk. T5949 számú törvényjavaslat dolgozta ki ennek lehetőségét. Három feltétel fennállása esetén valósulhatott volna meg, ha a felek a bontást közösen és befolyásmentesen kérik, nem rendelkeznek közös kiskorú vagy tartásra jogosult gyermekkel, valamint a jogszabály által előírt járulékos kérdésekben közjegyzői okiratban, vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratban megegyeztek.⁴⁶ Az eljárás alkalmas a házasságok gyors és konfliktusmentes felbontását elősegíteni, a felek akaratának érvényesülését közreműködő ügyvéd, illetve az eljáró közjegyző garantálja.

Az eljárás bevezetésének gondolata 2018-ban egy népszavazási kezdeményezés kapcsán merült fel újra. A javaslatot a Nemzeti Választási Bizottság (továbbiakban NVB) elutasította,⁴⁷ de a Kúria felülvizsgálati eljárás keretében megállapította, hogy a népszavazásra szánt kérdés megfelel a jogszabály által előírt egyértelműségi követelménynek, így hitelesítette a kérdést, mely így hangzik:” Egyetért e Ön azzal, hogy a házasság közjegyző általi bontással is megszűnhessen.”⁴⁸ Azonban az nyitott kérdés lett volna, hogy a népszavazás sikeressége után milyen szabályozást fog bevezetni.

Az eljárás lefolytatására kizárólag közjegyzők lennének jogosultak vagy párhuzamos hatáskör keletkezne-e. A jogalkotó mindenkori feladata abban a kérdésben állást foglalni, hogy mely szerv rendelkezzen a házasság megszüntetésére kizárólagos vagy párhuzamos hatáskörrel.

⁴² Az élettársi kapcsolatok szabályozásáról és tipizálásáról ld. részletesen NAGY Andrea: AZ ÉLETTÁRSI KAPCSOLATOK KELETKEZÉSE A PTK. ALAPJÁN című irodalmat In: Advocat 2024. XXVII. évfolyam, 1. szám, ISSN 1585-5198

⁴³ 2009. évi XXIX. tv. 4. § (1) bekezdés c pontja (továbbiakban Bét)

⁴⁴ 2009. évi XXIX. tv. 4. § (1) bekezdés

⁴⁵ Lányiné Toldi Judit: Közjegyzői szerepvállalás az új Ptk. Családjogi Könyvének tükrében.

⁴⁶ T5949./414. számú egységes javaslat a Polgári Törvénykönyvről: 3:25. § (1) bekezdés

⁴⁷ Nemzeti Választási Bizottság, 1026/2018. számú határozata

⁴⁸ Kúria KnK. VII.39.31/2018

Az Európai Családjogi Bizottság által kidolgozott alapelvek körében külön rögzítésre került, hogy a házasságot bíróság vagy más igazgatási szerv is felbonthatja.⁴⁹

A házasság megszüntetése kapcsán kialakult két modell tehát a bírósági út, mely keretében az állami bíróságok jogosultak a házassági kötelék megszüntetésére, valamint a bíróságon kívüli út, mely alapján valamely állami hatóság vagy igazgatási feladatot ellátó szerv útján kerül sor a házasság bontására.⁵⁰

A nemzetközi joggyakorlat tapasztalatai alapján kijelenthető, hogy a közjegyző, vagy anyakönyvvezető előtti eljárást egyaránt felölelő bíróságon kívüli bontás lehetősége döntően a bírói út mellett kiegészítő jelleggel érvényesül. Felmerül azonban a kérdés, hogy a tagállami jogalkotók vajon milyen szempontok figyelembevételére alapján döntöttek a bírói úton kívüli bontás bevezetése mellett.

A következőkben a közjegyző általi házasság felbontás jogrendszerbe történő beépítése mellett szóló érveket kívánom alaposabban megvizsgálni. Európában az elmúlt évtizedekben komoly problémát jelentett a házassági kötelék felbontása, ugyanis, ha egyáltalán az adott tagállami jogrendszer engedélyezte is a felek házasság felbontását, az eljárás igencsak hosszadalmasnak és körülményesnek bizonyult. A jogalkotó maga is felfigyelt a rendszerszerű problémára így a közös megegyezés, mint önálló bontó ok megteremtésével, valamint az eljárási szabályok fokozatos egyszerűsítésével kívánta a bontásban résztvevő felek helyzetét megkönnyíteni, azonban a társadalom részéről továbbra is fennálló elvárásnak bizonyul a bontójogi szabályok tovább fejlesztése, a közös megegyezésen alapuló bontás egyszerűsítésének, gyorsításának igénye.⁵¹

A házasság felbontásának könnyebbé tételére irányuló eljárási szabályok bevezetése mellett a nemzetközi joggyakorlatban releváns szempontként merült fel a bontóperek bírói útról történő elterelése, a bíróságok tehermentesítése érdekében.

A közös megegyezésen alapuló bontás közjegyzői eljárás keretében történő szabályozásának lehetőségét - a bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetésének analógiáján keresztül - elvi szinten már korábban felvetette a jogirodalom.⁵²

Mivel a felek egyező akaratnyilatkozattal kérik a házassági kötelék megszüntetését, a bíróság az eljárás során csupán a felek által megkötött egyezséget vizsgálja, amely, ha megfelel a jogalkotó által támasztott követelményeknek, annak jóváhagyását követően, bizonyítási eljárás lefolytatása nélkül bontja fel a házasságot.⁵³ A házastársak oldaláról felmerülő további igény a jóváhagyott egyezséghez fűződő, bírósági ítélettel azonos joghatások kiváltása. A közjegyzői nemperes eljárások közül a hagyatéki eljárás, valamint a bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetése során a közjegyző által jóváhagyott egyezség fő előnyei közé tartozik, hogy a törvény alapján ítélet hatályú joghatás kiváltására alkalmas.⁵⁴

Az anyagi jogerőhatás alapján az egyezséget jóváhagyó végzéshez egyrészt mind a bíróság vagy más hatóság, mind a házastársak kötve vannak, másrészt ítélt dolog, res iudicata

⁴⁹ SZEIBERT Orsolya: A házasság felbontása: az Európai Családjogi Bizottság bontójogi elvei és a magyar bontójog. In: FUGLINSZKY Ádám – Klára Annamária (szerk.), Európai jogi kultúra: megújulás és hagyomány a magyar civilisztikában. ELTE Eötvös, Budapest, 2012, 47–48.

⁵⁰ SZEIBERT, A házasság Európában 97.

⁵¹ KLISICS, Hfb 56.

⁵² PULINKA Mihály: A közjegyzőség új hatáskörei vagy az újközjegyzőség hatáskörei? – Jumbileumi visszatekintés a közjegyzői hatáskörök változásaira, Közjegyzők kézikönyve

⁵³ MOLNÁR Judit: Gondolatok a házasság egyező akaratnyilvánításon alapuló felbontásáról, In: Gyekiczky Tamás (szerk.), Ami a múltból elkísér. A családjogi törvény ötven éve. Gondolat – Debreceni Egyetem, Budapest 2005, 129–132.

⁵⁴ CSUPORNÉ KUKUCSKA Szilvia: A közjegyzői nemperes eljárás: a közjegyző előtti egyezségi eljárás, Közjegyzők Közlönye 2018/6. szám, 55–56.

keletkezik, amely megakadályozza, hogy ugyanazon felek ugyanabból a ténybeli alapból származó ugyanazon jog tárgyában egymással szemben pert indíthassanak, vagy az ítéletben már elbírált jogot vitássá tegyék.⁵⁵

A közjegyző által történő házasság felbontás bevezetése mellette szóló további indokként szolgált a felek eljáró fórum megválasztásának joga. A Ptk. kodifikációja során felmerült javaslat szerint a jogalkotó a párhuzamos hatáskör megteremtésével a házastársak belátására bízta volna az eljáró fórum kiválasztását, feltéve, hogy a közjegyző általi bontásra vonatkozó feltételek maradéktalanul fennállnak. Ebből kifolyólag továbbra is kizárólagos bírói hatáskörbe tartozna azon bontó ügyek köre, amelyek esetében a felek nem közös megegyezéssel kívánják házasságukat felbontani, tehát a felek között jogvita van, illetve, ha kiskorú gyermek érintettsége áll fenn. A felek választási lehetősége tehát csupán szűk körben, a feltételek fennállása esetén merülhetne fel.

5. A bírói út kizárólagosságának megőrzése mellett szóló érvek

A Ptk. kodifikáció során a közjegyző általi bontás koncepciója komoly vitát generált a jogalkotói és jogalkalmazói kör között, egyúttal számos ellenérv is megfogalmazásra került a jogintézmény bevezetésével szemben, amelyeknek köszönhetően a 2009. évi CXX. törvény már elvetette ennek lehetőségét. A jogintézmény elutasítása mellett szóló érvek között merült fel a bírói út szilárd jogtörténeti hagyományokra épülő volta, amely mellett nem indokolt további alternatív lehetőségek kidolgozása, továbbá a házasság és család alkotmányos védelmének elvéből levezethető a házasságfelbontás kizárólagos bírósági hatáskörének megőrzése.⁵⁶ Ellenérvként merült fel az is, hogy bár a jogintézmény a nemzetközi joggyakorlatban működőképesnek és hatékornak bizonyult, ennek ellenére a hazai jogrendszerbe nemperes eljárásként történő beépítése azért sem indokolt, mert az nem alkalmas a bíróságok tehermentesítésére, valamint a jelenlegi eljárás tovább gyorsítására, illetve egyszerűsítésére.⁵⁷ A Szakértői Javaslat a közjegyző általi bontás koncepciójának bírálata körében külön kiemelte a bíróság által biztosított széleskörű mérlegelési jogkör garanciájának hiányát, arra tekintettel, hogy kizárólag bíróság jogosult a házastársak házasságuk megromlására, valamint a járulékos kérdésekben történő megállapodásra vonatkozó akaratnyilatkozatát felülvizsgálni, és meggyőződni arról, hogy a házasság ténylegesen és helyrehozhatatlanul megromlott,⁵⁸ amely mérlegelési jogosultságra jelenleg a közjegyzői nemperes eljárások vonatkozásában nincs példa.⁵⁹

5.1. A közös megegyezésen alapuló házasságfelbontás közjegyzői hatáskörbe utalása

Ennek lehetőségét először az Európai Családjogi Bizottság vetette fel. A hatásköri átszervezés alternatívájának megteremtését azzal indokolta, hogy az egyszerű megítélésű ügyek esetében, amikor a házastársak nem rendelkeznek közös kiskorú gyermekkel, illetve a bontás tekintetében és a járulékos kérdésekben egyaránt megegyeztek, a bíróság lényegében adminisztratív szerepet tölt be a közös megegyezés jóváhagyása és a házasság felbontása kapcsán, mely szerep

⁵⁵ LERNER Attila Gábor: Az új közjegyző előtti egyezségi eljárás 1. rész, *Közjegyzők Közlönye*, 2018/4. szám, 63.

⁵⁶ KLISICS, Hfb. 52.

⁵⁷ VÉKÁS Lajos: Bírálattal és jobbító észrevételek az új Ptk. kormányjavaslatához, *Magyar Jog*, 2008, 580–581.; Vékás Lajos (szerk.) *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*, Complex Kiadó, Budapest, 2008, 414.

⁵⁸ NAGY Andrea, *A házassági jog kodifikációi című Doktori értekezése*, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Miskolc, 2012, 184.

⁵⁹ JOBBÁGYI Gábor, *A Kormány Ptk. tervezetéről*, *Magyar Jog* 2009/2. szám, 100–101.

betöltésére más igazgatási vagy hatósági szerv is alkalmasnak bizonyulhat. Fontos kiemelni, hogy a bontójogi elvek, köztük a hatáskör szélesítésére vonatkozó álláspont csupán ajánlás, ugyanis a Bizottság a tagállamok jogalkotóira bízta annak eldöntését, hogy kívánna-e élni a bíróságon kívüli bontás bevezetésének lehetőségével, és amennyiben igen, milyen keretek között, illetve milyen eljárási szabályok segítségével teszik azt lehetővé. A bontójogi alapelvek ugyancsak nem írják elő a házasság felbontása során kötelezően alkalmazandó garanciákat a házasság intézményének, valamint a felek védelmének érdekében.

Az ismertett külföldi modellek egyértelműen tükrözik a bíróságon kívüli házasságfelbontás iránti hajlandóságot. A jogintézmény és a házasság védelme érdekében számos pozitív garanciális szabályt építettek be az egyes tagállami szabályozásokba. A külföldi példák esetében közös vonásként jelentek meg az eljárás feltételeiként támasztott követelmények, mint a közös megegyezés a házasság felbontása, és a járulékos kérdések vonatkozásában, illetve, hogy a felek nem rendelkeznek közös kiskorú gyermekkel. A házastársak közötti közös megállapodás ténye, tehát az, hogy a felek között tulajdonképpen nincs (jog)vita hatékonyan beilleszthető a közjegyzői eljárások körébe, valamint a közjegyző általi törvényességi kontroll ellátása teljes egészében megfelel az okirat szerkesztési eljárás keretében végzett tevékenységgel. További biztosítékot jelent a kiskorú gyermekek védelmét szolgáló garanciális feltételnek tekinthető - kizárólagos bírósági út igénybevételének - előírása, ugyanis ebben az esetben indokolt lehet a széleskörű bírói mérlegelés joga, vagy szükség esetén szakértők bevonása. A külföldi jogalkotók a közjegyző előtti gyors, és hatékony eljárás érdekében rendkívül rövid határidőket írtak elő, amelyek betartását a közjegyzőnek szigorúan ellenőriznie kell: Spanyolországban 3, Franciaországban 15, míg Romániában 30 nap meggondolási időt kell biztosítani a közjegyzőnek a felek számára. Ugyancsak az eljárás gyorsítását szolgálja a spanyol és a francia modell esetében megjelenő kötelező jogi képviselő alkalmazása, amely hatékonyan elősegíti a felek tájékozottságát (ügyvédi tájékoztatási kötelezettség) és jogaik hatékony érvényesülésének garantálását (felek közötti előzetes egyeztetések, valamint a megállapodás előkészítése). A külföldi modellek vizsgálata alapján megállapítható, hogy a közjegyző előtti közös megegyezésen alapuló házasságfelbontás bevezetése egy egyszerű, gyors eljárást kínálna a felek számára, és az említett eljárási garanciák átültetésével megfelelő védelmet lehetne biztosítani a bontóperek jogszerűségére.

A hazai jogalkotó a közjegyző előtti bontás bevezetésének lehetőségét maga is felvetette a kodifikációja során azonban végül arra az álláspontra jutott, hogy a bontójogi szabályok további egyszerűsítése nem indokolt, a házasság védelme érdekében pedig a felek közös kérelme és egyezsége bírói kontrollt igényel.

Összegzés

Európa szerte egyre több házaspár dönt úgy, hogy a házasságát felbontatja. A válások számának növekedésével felmerült az igény arra, hogy a házasság felbontása iránti eljárás gyorsabb és egyszerűbb legyen. Az ismertett nemzetközi modelleket áttekintve megállapítható, hogy azok a házastársak, akik közös megegyezéssel kívánják megszüntetni a házassági köteléküket ezt közjegyzői eljárás keretében megtehetik.

A gyorsaság és egyszerűség miatt is egyre többen választják ezt az utat. További előnyként említhető, hogy a házastársak az eljárást bármikor kezdeményezhetik, mivel a jogalkotó nem ír elő kötelező, minimum házasságban eltöltött időt. A feleknek nem kell nyilatkozniuk a válási szándék okáról és az ahhoz vezető körülményekről és életközösségük megszakadásának időpontjáról sem. Közös vonások figyelhetők meg közjegyző előtti házasság felbontásának általános feltételei tekintetében: a házastársak teljes cselekvőképességgel

rendelkezzenek, egyetértsenek a házasság megromlásában és viseljék annak minden jogkövetkezményét. A kapcsolódó járulékos kérdésekben közös vagyon megosztása, házastársi tartás módja és annak összege, névviselés tekintetében előre meg kell állapodniuk. Ha közös kiskorú gyermekük is van szintén előre meg kell egyezni a szülői felügyeleti jog további gyakorlásával, kapcsolattartással, neveltetésével kapcsolatosan felmerülő költségekkel kapcsolatos kérdésekben.

Fontos megjegyezni, hogy a legtöbb tagállamban a házasság felbontása nem a közjegyző kizárólagos hatásköre. Mindkét házastárs kezdeményezheti a bírósági eljárást házasságtörés, érzelmi vagy fizikai bántalmazás esetén, valamint a házasság helyrehozhatatlan megromlása miatt. Az eljárás negatívumaként említik, hogy a közjegyző hatásköre csak formális jóváhagyásra szűkül és nem írja elő jogszabály, hogy a közjegyző a válást a házastársak jelenlétében mondja ki.

A házasság közjegyző általi felbontása hasonló szabályozás logikát követ több európai országban. Ezen szabályok fő tartalma jelentős hasonlóságot mutat a hazai jogunkban ismert bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetése iránti közjegyzői hatáskörre vonatkozó eljárási rendelkezésekkel.